

Mitä on lapsibudjetointi?

Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä 21.11.2019

Jussi Ahokas, pääekonomisti, SOSTE

Esityksen rakenne

- Lapsibudjetointi alkaa lapsen oikeuksista
- Lapsibudjetoinnin kaksi osa-aluetta
- Syventäen: Lapsilähtöinen budjettianalyysi
- Yhteenveto – miksi lapsibudjetointia tarvitaan?

Lapsibudjetointi alkaa lapsen oikeuksista

- Lapsibudjetointia tarvitaan, jotta valtiot voivat varmistaa lapsen oikeuksien toteutumisen.
- Lapsen oikeuksien sopimus ja sen toimeenpano-ohjeistukset
 - **Yleissopimus lapsen oikeuksista, artikla 4:** "Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi."
 - **YK:n lapsen oikeuksien komitea, Yleiskommentti 5 (2003):** "Yksikään valtio ei voi kertoa, täyttääkö se lasten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet "mahdollisimman täysimääräisesti [...] käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan", kuten edellytetään 4 artiklassa, ellei se voi määrittää [...] **lapsille sekä suoraan että välillisesti osoitettujen määrärahojen osuutta.**

Lapsibudjetoinnin kaksi osa-aluetta

- Lapsibudjetointi tarkoittaa julkisen sektorin (kunnan, maakunnan tai valtion) talousarvion sekä tilinpäätöksen tarkastelemista lapsen oikeuksien näkökulmasta.
- Kyse on sekä
 1. talousarviopäätösten lapsivaikutusten arvioinnista että
 2. lapsilähtöisestä budjettianalyysistä
- Talousarviopäätösten **lapsivaikutusten arviointi**:
 - Talousarvioissa resursoitujen toimenpiteiden (palvelut, tulonsiirrot, jne.) arviointi lapsen etu ensijaisesti huomioiden
 - Usein laadullista ja konkreettista – lasten ja lapsiperheiden tilanteen muutos
 - Ennakkoarviointi ja jälkikäteinen arviointi yhtä tärkeitä
 - Eri toimenpiteiden arvioinnista muodostuu kokonaiskuva talousarviopäätösten vaikutuksista lapsen oikeuksien toteutumiseen

Syventäen: Lapsilähtöinen budjettianalyysi (1)

- Lapsilähtöinen budjettianalyysi on **väestölähtöistä budjettianalyysia**, jossa julkisen budjettitalouden menot (ja tulot) järjestetään väestömomentteihin.
- **Väestömomentti** tarkoittaa sitä, että talousarvion momentti (määrärahaluokka) muodostetaan sen perusteella, mihin väestöryhmään ja minkälaiseen palveluun tai tulonsiirtoon kyseinen määräraha kohdistuu.
- Lapsibudjetoinnissa tarkastelussa ovat lapsiin ja nuoriin, **esimerkiksi ikäryhmään 0-18-vuotiaat**, kohdistuvat julkiset menot ja tulot.

Syventäen: Lapsilähtöinen budjettianalyysi (2)

- Kuinka lapsilähtöinen budjettianalyysi toteutetaan?
 - Yleensä julkisen talouden (kunnat, kuntayhtymät, maakunnat valtio) rahavirrat jaettu hallinnonaloittain → lapsilähtöinen budjetointi edellyttää **talousarvioiden ”uudelleenjärjestämistä”**.
 - Menojen (ja tulojen) jakaminen väestömomenteille:
 - Mitkä **menot kohdistuvat suoraan** lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin ja tulonsiirtoihin?
 - Mitkä **menot kohdistuvat epäsuoraan** (välillisesti) lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin ja tulonsiirtoihin?
 - Minkä osan lapset, nuoret ja lapsiperheet **maksavat julkisen vallan keräämistä tuloista** (verot, asiakasmaksut jne.)?

Syventäen: Lapsilähtöinen budjettianalyysi (3)

- Helppoa teoriassa, entä käytännössä?
 - Monet palvelut ylittävät väestörajat → tarvitaan ikäluokittaista tietoa palveluiden ja tulonsiirtojen jakautumisesta
 - Suomessa julkisen sektorin budjettivalta hajautettu
 - suurin osa palveluista ja merkittävä osa tulonsiirroista **paikallishallinnon (maakuntien?)** kautta
 - kuntien budjettikäytännöt ja palvelujärjestelmät eroavat toisistaan
 - kaikkien rahavirtojen lopullisesta käytöstä ei helposti tietoa saatavilla
 - Suuntaa-antavien väestölähtöisten budjettien (ja tilinpäätösten) laadinta kuitenkin mahdollista (vrt. kuntaesimerkit)

Syventäen: Lapsilähtöinen budjettianalyysi (4)

- Yksityiskohtaisten ja vertailukelpoisten lapsilähtöisten budjettien laadinta sekä ylläpitäminen **vaativat tutkimus- ja kehittämistyötä**
 - palvelujärjestelmän perkaaminen (erityisesti kunnat)
 - tulonsiirtojärjestelmän perkaaminen (valtio, Kela)
 - valtion talousarvion uudelleenjärjestely edellyttää yhdenmukaistettua kuntatietoa, koska valtionosuuksien todellinen kohdentuminen määräytyy kuntien päätöksillä
- Eri hallinnonalojen ja –tasojen **toimijoiden sitoutuminen** työhön välttämätöntä
- **VN TEAS-kehittämishanke** (NHG ja LSKL): valmis 3/2020
 - Kuntien lapsibudjetointimalleja, esimerkki valtion talousarvion lapsilähtöisestä budjettianalyysistä, ohjeistuksia ja tukea kehittämiseen
 - Lapsilähtöisen budjetoinnin kehittämistyö ja toimeenpano vasta alussa

Yhteenveto – miksi lapsibudjetointia tarvitaan?

- Lapsien oikeuksien toteutumisen varmistaminen edellyttää myös julkisen vallan rahankäytön tarkastelua
- Lapsibudjetointi **mahdollistaa seurantatiedon keräämisen** lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvista määrärahoista ja auttaa hahmottamaan paremmin lapsiin kohdistuvien rahallisten ja reaalisten panostusten, kuten palveluiden, välistä suhdetta.
- Lapsibudjetointi tuottaa päätöksenteon tueksi tietoa, jonka avulla lapsiin kohdistuvat määrärahat voidaan pidemmällä tähtäimellä **kohdentaa sekä oikeudenmukaisesti että mahdollisimman tehokkaasti**.
- Lapsibudjetoinnista saatavaa tietoa on mahdollista hyödyntää myös yksityiskohtaisemmassa kustannusvaikuttavuuden arvioinnissa ja vaikuttavuustutkimuksessa.